

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО В ДОСЛІДЖЕННЯХ АНТАРКТИКИ

Станіславська А. Ю.,

студентка 3 курсу, кафедра правознавства, ПУЕТ;

науковий керівник – Боберська К. Г.

Антарктика завжди привертала увагу дослідників, які займаються вивченням правового статусу різних територій. Найбільша кількість робіт, які стосуються Антарктики, як правило з'являлась під час підвищеного інтересу держав до антарктичного регіону, як це було, наприклад, перед укладанням Договору про Антарктику 1959 року та у періоди переговорів щодо розробки Конвенції про збереження морських живих ресурсів Антарктики 1980 року та Конвенції з урегулювання освоєння мінеральних ресурсів Антарктики 1988 року.

Першим досвідом широкого міжнародного співробітництва в наукових дослідженнях були 1-й Міжнародний полярний рік (1882-1883 рр.), в проведенні якого прийняли участь лише 12 країн, та 2-й Міжнародний полярний рік, проведений лише через 50 років – у 1932-1933 роках, за участі вже 40 країн світу [1, с. 77]. Продовження геофізичні дослідження отримали в 1957-1958 роках, які проходили в рамках Міжнародного геофізичного року, котрий на 1959 рік був продовжений як Міжнародне геофізичне співробітництво. Проведення Міжнародного полярного року та початковий його план були ухвалені влітку 1953 року в місті Брюссель, де відбулася перша конференція Спеціального комітету по проведенню Міжнародного геофізичного року, який був спеціально створений Міжнародною радою наукових спілок для керування Міжнародним геофізичним роком [2, с. 110].

Основною задачею Міжнародного полярного року було отримати геофізичні дані для планети в цілому, в тому числі й для полярних та екваторіальних районів. Головною подією Міжнародного полярного року був запуск в СРСР першого в світі штучного супутника Землі. Результати досліджень по всім розділам геофізики, що входили до програми Міжнародного полярного року надходили в три наукові центри – в СРСР, Європі та США, – для забезпечення вільного доступу до них всіх учасників [3].

Україна також є «антарктичною» державою з 1996 року. За часів колишнього Радянського Союзу українські вчені приймали активну участь в дослідженнях Антарктики, після його розпаду права та обов'язки СРСР як сторона договору перейняла на себе Росія. І коли, в середині 90-х років Великобританія побудувала кілька нових ультрасучасних полярних станцій, обладнаних аеродромами, станцію «Фарадей», до якої можна дістатися тільки кораблем, було вирішено віддати одній із східних європейських країн. І тому після проведення ряду переговорів Великобританія на певних умовах передала станцію в користування Україні.

На даний час до числа учасників договору входять 53 країни, що складає близько 90% всього людства: 28 з них мають статус консультативних сторін, а інші 19 не мають права голосу при прийнятті рішень на щорічних самітах Антарктичного договору.

Завдяки цим країнам, до яких відноситься і Україна, Антарктика є континентом миру та наукового співробітництва. В Антарктиці панує справжній дух взаєморозуміння та співробітництва в охороні навколишнього середовища, наукових дослідженнях і в логістичній сфері.

Для сприяння міжнародному співробітництву в наукових дослідженнях в Антарктиці проводиться: обмін інформацією щодо планів наукових робіт в Антарктиці; обмін науковим персоналом в Антарктиці між експедиціями і станціями; обмін даними і результатами наукових спостережень в Антарктиці та забезпечується вільний доступ до них [4].

Основними завдання міжнародного науково-технічного співробітництва в Антарктиці є: виконання спільних наукових проектів фундаментального та прикладного характеру з пріоритетних напрямів розвитку науки та техніки, опублікування результатів досліджень у рейтингових фахових виданнях, академічний обмін та підвищення кваліфікації наукових кадрів; оптимізація людських та матеріальних ресурсів, що задіяні в експедиціях; забезпечення транспортування і розміщення персоналу та вантажу на борту суден та на антарктичних станціях країн-партнерів [5, с. 392].

З цією метою Національний науковий антарктичний центр уклав рамкові двосторонні угоди з науковими установами 16 держав, які, з огляду на їх науково-технічний потенціал та географічне положення, доцільно згрупувати таким чином: 1) провідні країни євроатлантичного регіону з розвиненими національними антарктичними програмами, співробітництво з якими забезпечує глибоку інтеграцію українських вчених у міжнародний науковий простір (Велика Британія, США) та 2) центрально- та східноєвропейські країни, які мають схожий рівень розвитку національних антарктичних програм, співпраця з якими забезпечує поглиблення регіонального співробітництва (Польща, Чехія, Болгарія, Латвія, Туреччина та ін.) [6, с. 144]. Науково-технічне та логістичне співробітництво з перерахованими державами має стратегічне значення, оскільки всі вони, у тому числі і Україна, мають чи планують встановлювати наукові станції або заявили про свої наукові інтереси у районі Антарктичного півострова.

Україна веде активну науково-дослідну діяльність в Антарктиці і з 1996 року має на цьому материкову власну науково-дослідну станцію «Академік Вернадський», яка розташована на острові

Галіндес (архіпелаг Арджентайн). У 1992 році Росія оголосила себе правонаступницею антарктичних станцій колишнього Радянського Союзу і відмовила Україні в передачі однієї із них. Упродовж лютого-серпня 1992 року направлено ряд ініціативних листів вчених і спеціалістів, звернень установ і організацій до державних органів щодо необхідності відновлення і продовження Україною діяльності в Антарктиці. 3 липня 1992 року Президент України Л. Кучма видав указ про участь України в дослідженнях Антарктики. У вересні 1992 року Парламент України схвалив документи про приєднання України до Антарктичного договору, а 26 жовтня 1993 року утворено Центр антарктичних досліджень (згодом – Український антарктичний центр). У листопаді 1993 року Велика Британія розповсюдила серед посольств пропозицію про передачу своєї станції Фарадей, на острові Галіндес Аргентинського архіпелагу, одній із «неантарктичних» держав. У серпні 1994 року Британська антарктична служба утверджується в намірі передати Фарадей Україні. 20 липня 1995 року в Лондоні було підписано міжурядову угоду і Меморандум про передачу антарктичної станції Фарадей Україні. 6 лютого 1996 р. відбулася передача станції і Україна стала антарктичною державою. На станції Фарадей спущено британський прапор і піднято український на станції Академік Вернадський [7].

Станцію названо на честь видатного українського вченого – академіка

Володимира Івановича Вернадського (1863-1945), який у 1918 році став першим президентом Академії наук України. На станції ведуться дослідження, обумовлені Меморандумом про передачу станції Фарадей Україні. Водночас вони є складовими Державної програми досліджень України в Антарктиці на період до 2020 року. Метою даної Програми є: «проведення фундаментальних та прикладних наукових досліджень в Антарктиці, забезпечення ефективного функціонування антарктичної станції «Академік Вернадський», виконання міжнародних зобов'язань України відповідно до Договору про Антарктику та проведення науково обґрунтованої оцінки біологічного та мінерально-ресурсного потенціалу регіону». Фінансування Програми передбачається здійснити за рахунок коштів державного бюджету та інших джерел. Орієнтовний обсяг коштів, необхідних для виконання Програми, становить 444,61 млн. гривень, з них за рахунок державного бюджету – 444,44 млн. гривень, інших джерел – 0,17 млн. гривень [8]. На станції під час зміни експедицій може працювати до 24 осіб, а штат зимівників зазвичай складає 12 осіб.

Отже, кількість міжнародних наукових проєктів планується розширити, передовсім з науковими організаціями держав, які нещодавно приєдналися до Договору про Антарктику і зацікавлені у здійсненні спільної науково-дослідницької діяльності в Антарктиці, що є обов'язковою передумовою набуття ними повноправного статусу Консультативної сторони Договору про Антарктику.

Список використаних джерел:

1. Будзика Г. А. Історія становлення міжнародного співробітництва в дослідженнях Антарктики / Г. А. Будзика // Нариси з історії природознавства і техніки. – 2012. – № 46. – С. 77.
2. Анцелевич Г. А. Антарктика: история, современность, перспективы / А. А. Щипцов, Г. А. Анцелевич и др. – К. : Наук. думка, 2007. – 259 с.
3. Парнікоза І. Українська Антарктида [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://h.ua/story/406854/>
4. Лімська декларація (Декларація договірних сторін з нагоди сорокової річниці підписання Договору про Антарктику) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_123
5. Тимченко Л. Д. Міжнародне право: підручник / Л. Д. Тимченко, В. П. Кононенко. – К. : Знання, 2012. – 631 с.
6. Дмитрієв А. І., Муравйов В. І. Міжнародне публічне право. Навчальний посібник. – К. : Юрінком Інтер, 2001. – 288 с.
7. Історія станції «Академік Вернадський»: Національний Арктичний науковий центр [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uac.gov.ua/vernadsky-station/station-history/>
8. Про затвердження Державної цільової науково-технічної програми проведення досліджень в Антарктиці на 2011-2020 роки: Постанова Кабінету Міністрів від 3 листопада 2010 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1002-2010-%D0%BF>